مىللىتىمىز تۈرك، دىنىمىز ئىسلام، ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان

شەرقىي تۈركىستان

ŞARKİ TÜRKİSTAN DOĞU TÜRKİSTAN

ئايلىق سىياسىي گېزىت

1996

11 - ئاي

21 - سان

ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان نەشرىيات مەركىزى نەشر قىلدى

نۆۋەتتە، شەرقىي تۈركىستانلىقلار نىمە قىلىش لازىم

بىزنىڭ باش مەقسىتىمىز: شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈش.

ئۇلۇغ ئۇستازىمىز، بۈيۈك مۇجاھىدىمىز رەھمەتلىك مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا رەھمەتلىك ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن مۇستەقىللىقنى ئاخىرقى نىشان قىلىپ، پۈتۈن ئۆمۈرنى ۋەتەننىڭ ئازادلىقى، خەلقىنىڭ ئەركىنلىكى ئۈچۈن كۆرەش قىلىش بىلەن ئۆتكۈزدى. بۈگۈنكى كۈندە دۇنيا، شەرقىي تۈركىستان توغرىسىدا ئاز-تولا ئۇقۇمغا ئىگە بولغان بولسا، بۇ تامامەن مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا بىلەن ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ كۆرەشتىكەن پەۋقۇلاددە خىزمىتىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

داۋامى 2 - بەتتە

تىبەتلىكلەر جياڭ زېمىنغا قارشى نامايىش ئۆتكۈزدى

(ئىستانبۇل «تۈركىيە گېزىتى»نىڭ بۇيىل 11 - ئاينىڭ 29 - كۈندىكى خەۋىرى). كوممۇنىست خىتاينىڭ پارتىيە رەئىسى جياڭ زېمىن ھىندىستانغا قىلغان زىيارىتىدە شۇ دۆلەتتىكى تىبەت مۇھاجىرلىرىنىڭ قاتتىق قارشى تۇرۇشىغا ئۇچرىدى. 60 مىڭغا يېقىن تىبەتلىك ھىندىستاننىڭ پايتەختى يېڭى دېھلىدا نامايىش ئۆتكۈزۈپ، ئۇنىڭ قەغەز ھەيكىلىنى كۆيدۈردى. نامايىشچىلار كۈچلۈك شۇئارلار توۋلاپ، كوممۇنىست خىتاي دائىرىلىرىنىڭ تىبەت خەلقىگە سېلىۋاتقان دەھشەتلىك زۇلمى، زوراۋانلىقى، مۇستەبىتلىكىنى پاش قىلدى ۋە لاما دىنىنىڭ دىنىي ئەقىدىلىرىنى ئۆزگەرتىپ، تىبەت خەلقىنىڭ دىنىي داھىيسى دالاي لامانىڭ لامالىق مەرتىۋىسىنى قول ئاستىدىكى 6 ياشلىق بالىغا ئۆتكۈزۈۋالغانلىقىغا قارشى يوقىرقى سۈرەتتىكى كۆرۈنۈشنى بايان قىلدى.

جياڭ زېمىننىڭ بۇقېتىمقى ئوتتى يېپىق زىيارىتى، خىتاي رەھبەرلىرىنىڭ ھىندىستانغا قىلغان تۇنجى قېتىملىق زىيارىتى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ.

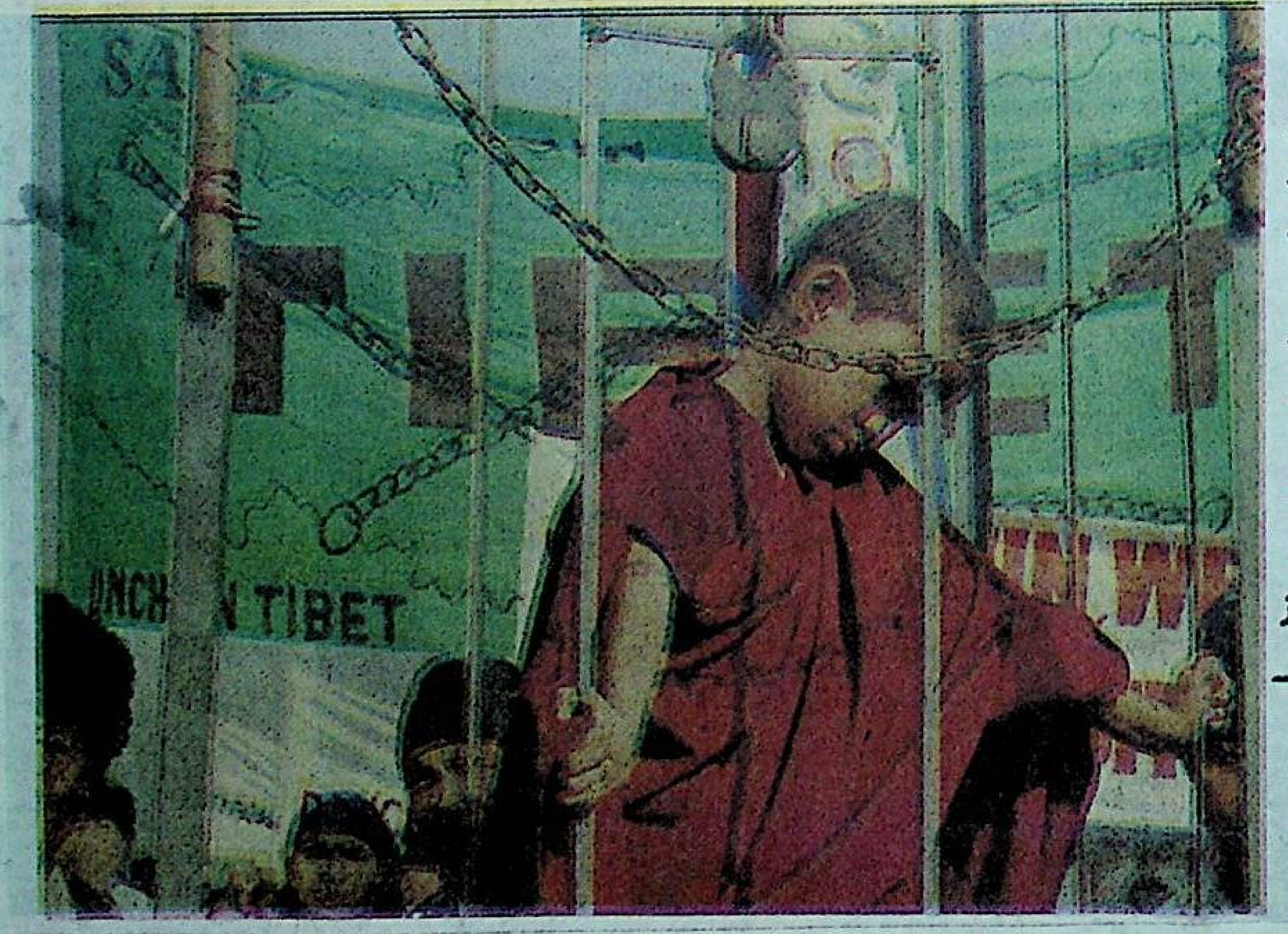

سەمىمىي غەمخورلۇق

ئۆز خەۋىرىمىز: تۈركىيىدىكى 140 شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلارنىڭ تۈركىيە ۋەتەنداشلىقىغا قىلغان مۇراجىئەتى بۇيىل 9 - ئاينىڭ 24 - كۈنى تەستىقلىنىپ، مۇراجىئەت قىلىشنى باشلىغاندىن كېيىن، گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىن، باش مۇھەررىر شاھمىل تبوقۇرت (كۆك بۆرى) 20 كىشىلىك ھەيئەت تەشكىللەپ، تۈركىيە جۇمھۇرىيەت رەئىسى ۋە بۇ ئىشقا ئالاقىدار بولغان ئورۇنلارنىڭ ھۆكۈمەت، دۆلەت رەھبەرلىرىگە رەھمەت بىلدۈرۈشنى ئىلتىماس قىلغانىدى.

ئۇزاق ئۆتمەي بۇ ئارزۇيىمىز ئەمەلگە ئاشتى. 11 - ئاينىڭ 12 - كۈنى، ئەنقەرەدىن تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ رەئىسى سۇلايمان دېمىرەل، دۆلەت باشلىقى نامىق كامال زەيبەك شۇنچە ئالدىراشلىق ئىچىدە ۋاقىت چىقىرىپ، 20 كىشىلىك ھەيئەتنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى. ھەيئەتلەر بۇ سەمىمىي غەمخورلۇقتىن، قەلبىدىكى چەكسىز ئىپتىخارلىق ھەم ھاياجانلىق ھېسسىياتىنى باسالمىدى.

جۇمھۇرىيەت رەئىسى سۇلايمان دېمىرەل ئۆزى چۈشتىن كېيىن سائەت 5 تە دۆلەت سارىيىنىڭ چەتئەللىك مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىش زالىدا ئىستانبۇلدىن كەلگەن ھەيئەتلەرنى قوبۇل قىلدى. ئۇ كارامەت كىچىك پېئىل، خۇشخۇي، روھلۇق ئادەم ئىكەن. ئۇ ھەممىمىزنى ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپ قول سىقىشىپ، «خوش كەلدىڭلار» دەپ قىزغىن قارشى ئالدى، ئۇنىڭدىن كېيىن، سۆھبەت ئۇستىلىدە ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

ئارسلان ئالپتېكىن زۇلۇم تارتىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە ۋاكالەتەن تۈركىيە ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ غەمخورلۇقى ۋە ھىمايىسىگە چىن قەلبىدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، تەشەككۈر ئېيتتى.

سۇلايمان دېمىرەل شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ سالىمى ۋە رەھمىتىنى مەمنۇنلۇق بىلەن قوبۇل قىلىپ مۇنداق دېدى: «... تۈركىيە سىزلەرنىڭ ئۆز يۇرتىڭلار، تۈركىيىنىڭ ئاي يۇلتۇزلۇق قىزىل بايرىقى ئۆز بايرىقىڭلار، تۈركىيىدە تۇرۇۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىقلار ئۆز يۇرتىڭلاردا قانداق ئەركىن بولساڭلار، تۈركىيىدىمۇ شۇنداق ئەركىن بولۇڭلار، ھەرگىز ئۆزەڭلارنى يات كۆرمەڭلار». ئۇ يەنە مۇنداق دېدى: «مەرھۇم ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن بىر ئۇلۇغ ھەم ئەقىللىق ئادەم ئىدى. شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆز قولىغا ئېلىشى، نۆۋەتتە

داۋامى 3 - بەتتە

نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستانلىقلار نىمە قىلىش لازىم

بېشى 1-بەتتە

ھازىر، شەرقىي تۈركىستان داۋاسى تارىخىي خاراكتېرلىك ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيەت ئىچىدە. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ كىشىلىك ھوقۇق كومىتېتى ۋە ئامېرىكا، ياۋروپا كۆڭۈل بۆلىدىغان مۇھىم خەلقئارا مەسىلىلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالدى. ١٥٠ نەچچە خەلقئارا تەشكىلاتلىرى دېموكراتىيە، كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىلىرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ خىتايغا قارشى مۇھىم قارار ۋە بايانات ئېلان قىلدى. شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا پايدىلىق بولغان بۇ ۋەزىيەت، دۇنيانىڭ ھەرقايسى رايونلىرىدا مۇجادىلە قىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرىنىڭ، مۇجاھىتلىرىمىزنىڭ ۋە تەنپەرۋەر ياشلىرىمىزنىڭ رەھبەرلىك مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا، رەھبەرلىك ئەيسا يۈسۈپ ئالىپتېكىننىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ، مۇستەقىل-ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇش-ئۆز تەقدىرىنى ھەقىقىي تۈردە ئۆز قولىغا ئېلىشتىن ئىبارەت كۆرەش نىشانىدا باشتىن - ئاخىر چىڭ تۇرۇشنى تەلەپ قىلماقتا. مۇستەقىللىق داۋانى ئاجىزلاشتۇرۇشقا ۋە ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىشكە ھەرگىز بولمايدۇ. پۈتۈن خارىجتىكى شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرى ۋەتەن، خەلق ئالدىدا ئاللاھ رىزاسى ئۈچۈن ئۆز بۇرچىنى ھەقىقىي ئادا قىلىشى، ھەم داۋا ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، پائالىيەتكە پائال قاتنىشىشى لازىم. تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ ئىچكى قىسمىدا رەھبەر بىلەن تەشكىلات ئەزالىرى، تەشكىلاتلار بىلەن تەشكىلاتلار، مۇجاھىتلىرىمىز بىلەن مۇجاھىتلىرىمىز باراۋەر. تەشكىلاتلىرىمىز ئاساسلىق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىپ، بىرلىك، باراۋەرلىكنى ئىشقا ئاشۇرۇشنىڭ نەمۇنىسى بولۇشى، بىر-بىرىگە ئىشىنىشى، بىر-بىرىنى قوللىشى، بىر-بىرىنى چۈشىنىشى، ئۆز ئارا كەمتەرەپلىرىنى تولۇقلىشى، جۈملىدىن كەمچىلىك ۋە خاتالىقلارنى ئۆز ئارا ياردەم بېرىپ تۈگىتىشى ۋە بۇ ئارقىلىق قوشۇنىمىزنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ئۆزلۈكسىز كۈچەيتىشىمىز لازىم.

بىرلىك، باراۋەرلىك ئاساسىدا زىچ ئىتتىپاق قىلىشىپ، مۇستەقىللىق داۋارىمىزنى ئۈزلۈكسىز قانات يايدۇرۇش، نۆۋەتتىكى خەلقئارا ۋەزىيەت بىلەن ۋەتەننىڭ ئېھتىياجى. بۇنىڭ ئۈچۈن بىز تۆۋەندىكى بىر نەچچە ئىشلارنى قىلىشىمىز كېرەك.

(1) ئالدى بىلەن ئۆزىمىزنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، پۈتۈن دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىگە ئەھمىيەت بېرىپ، مۇھاكىمە يۈرگۈزىدىغان ۋە خىتايغا قارشى تۈرلۈك پائالىيەتلەرنى ئېلىپ بارىدىغان ئومۇمىي ۋەزىيەت يارىتىشنىڭ يوللىرىنى تېپىپ چىقىشىمىز لازىم.

مۇجاھىتلىرىمىز ئۆزى تۇرۇۋاتقان دۆلەتنىڭ تىلىنى، شۇ دۆلەت خەلقىنىڭ پىسخولوگىيىسى بىلەن پىكىر قىلىش ئۇسلۇبىنى ياخشى ئىگىلىشى ۋە ئۆگىنىشى كېرەك. بىز ئۆز داۋايىمىزنى قانچىلىك ياخشى بىلىشىمىزدىن قەتئىي نەزەر، ئەگەر ئۆزىمىز تۇرۇۋاتقان مەملىكەتنىڭ تىلىنى، خەلقىنىڭ پىسخولوگىيىسىنى ۋە پىكىر قىلىش ئۇسلۇبىنى بىلمەسەك، ئۇ ھالدا، ئۇلارغا داۋايىمىزنى تونۇتالمايمىز. تەشكىلاتلىرىمىز شۇ دۆلەتلەرنىڭ ئاساسىي قانۇنىغا ئۇيغۇن ھالدا تەشكىللەنگەن بولۇشى، قانۇن - نىزاملىرىغا رىئايە قىلىشى لازىم.

(2) قۇرۇق نامى بار، بوشاڭ، چېچىلاڭغۇ ۋە پالەچ ھالەتتە تۇرۇۋاتقان تەشكىلات قۇرۇلۇشىنى توختۇتۇش كېرەك. تەشكىلاتلىرىمىز سىياسىي تەشەببۇسكارلىق رولىنى تولۇق جارى قىلىپ، خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان كوممۇنىست مۇستەبىتلىكى، چېكىدىن ئاشقان زوراۋانلىقى، زومىگەرلىكى ۋە قانخورلۇقىنى ئۆز ۋاقتىدا دۇنيا جامائەتچىلىكىگە يەتكۈزۈپ، ئۇنىڭغا قارىتا تەدبىر ئېلىپ بېرىشى كېرەك.

تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ ئايلىق، يىللىق خىزمەت پىلانى، سىياسىي پروگراممىسى ۋە سىياسىتى، تەشكىلىي جەھەتلەردە مۇستەھكەم بولۇشى لازىم. مۇجاھىتلىرىمىز تەشكىلىي پرىنسىپچانلىقى بولغان، سىستېمىلىقى بولغان ھەمدە ۋەتەنداشلىرىمىزنى رىغبەتلەندۈرۈش، يېتەكلەش، ئورۇنلاشتۇرۇش ۋە يول كۆرسىتىشكە جۈرئەت قىلالايدىغان تەشكىلات رەھبەرلىكىگە مۇھتاج.

(3) مۇستەقىللىق پائالىيىتىمىزنى خىتايغا كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىدىغان دۆلەتلەرنىڭ قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى تېخىمۇ كەڭ تەسىر پەيدا قىلىدۇ. ئەلۋەتتە، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى پۈتۈن دۇنياغا ئاڭلىتىش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز لازىم. بىزدە، «ئېسىلساڭ ئېگىزگە ئېسىل» دېگەن سۆز بار، شۇڭا، داۋايىمىزنى ئالدى بىلەن خىتايغا تەسىر كۆرسىتەلەيدىغان دۆلەتلەردە كۈچلەندۈرۈپ، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتى، ياۋروپا بىخەتەرلىك تەشكىلاتى، ياۋروپا پارلامېنتى، ياۋروپا بىرلىكى، خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى ۋە يېشىل تىنچلىق تەشكىلاتى قاتارلىق خەلقئارا تەشكىلاتلىرى بىلەن بىۋاستە ئالاقە ئورنىتىپ، ئۇلارنىڭ ياردىمىگە ئېرىشىشكە ئىنتىلسەك، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنى خەلقئارالاشتۇرۇپ، پارلاق ئىستىقبال يارىتالايمىز.

(4) تەشۋىقات قۇراللىرىمىزنى مۇتلەق دەرىجىدە كېڭەيتىشىمىز كېرەك. بىز ۋەتىنىمىزنىڭ مۇستەقىللىقى، مىللىتىمىزنىڭ ئازادلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش كۆرىشىمىزدە ئىدىيىۋى ساھەدىكى كۆرەشنى باشتىن - ئاخىر بىرىنچى دەرىجىدە ئېلىپ بارالمىدۇق. بۇنىڭدا نۇرغۇن قىيىنچىلىق باشتىن - ئاخىر بىرگە مەۋجۇت بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. لېكىن، بەزى قىيىنچىلىقلارنى بىزنىڭ چوقۇم ھەل قىلىپ كېتىشىمىزگە چامىمىز يېتىدۇ.

ھازىر ئامېرىكا، كانادا، ياۋروپا، ئاۋستىرالىيە، روسىيە، ياپونىيە

ھازىر ئوتتۇرا ئاسىيا، تۈركىيەدىن باشقا، ئامېرىكا، كانادا، ياۋروپا، ئاۋستىرالىيە، روسىيە، ياپونىيە قاتارلىق مەملىكەتلەردە شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلار، ياشلار، سودىگەرلەر ۋە پاناھلىنىپ شۇ يەرلەردە يەرلىشىپ قالغان خېلى كۆپ ۋەتەنداشلىرىمىز بار. بىز بۇ ئىمكانلىرىمىزنى ئىشقا سېلىپ، كۆپ خىل تىللىق تەشۋىقات - نەشرىياتنى تېخىمۇ جانلىق قانات يايدۇرۇپ، بۇ ئارقىلىق كوممۇنىست خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان ھەر تۈرلۈك سىياسەت، نۇقتىئىنەزەر، قانۇن - تۈزۈملىرىنىڭ ئەسلى قىياپىتىنى خەلقىمىزگە ۋە دۇنيا جامائىتىگە ئاشكارىلىشىمىز لازىم. مۇنداق كۆرەشكە سەل قاراشقا ۋە بوشاشتۇرۇپ قويۇشقا ھەرگىز بولمايدۇ.

(5) ۋەتەن سۆيگۈسى ئىماندىن كېلىدۇ. بىر ئىش قىلىش ئۈچۈن، ئەلۋەتتە ماددىي ئىمكانىيەتلەرگە ئېھتىياج چۈشىدۇ. لېكىن، بىز ھازىرغىچە يېتەرلىك ماددىي ئىمكانىيەتكە ئېرىشەلمىدۇق. شۇڭا ۋەتەن، مىللەت ئىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلالمايدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلمەكتە. داۋايىمىزنى ئۇنۇملۇك ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، ۋەتىنىمىزنى سۆيگەن ھەر بىر يۇرتداش ئۆز ئەھۋالىغا قاراپ داۋايىمىزغا ماددىي جەھەتتە ياردەم قىلىشى لازىم. باي يۇرتداشلىرىمىز ھەر يىلى زاكات بېرىۋاتىدۇ، مېنىڭچە، زاكاتنىڭ ئەڭ مۇقەددىسى - ئۆز مىللىتىنىڭ ئىززەت-ئابرۇيىنى قوغداش ئۈچۈن قىلىنغان كۆرەشكە بېرىلگەن سەدىقە، خەيرى - ئېھسانلىقتۇر.

(6) ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك. ئىسلاھات ئارقىلىق ئۆزىمىزدىكى مۇستەقىللىق داۋا يولىمىزدا پۇتلىكاشاڭ بولۇۋاتقان خاتا ئىدىيە، ناچار خاھىش، يامان ئىللەتلەرنى، ئەمەلىي ئىش قىلماي قۇرۇق گەپ سېتىپ ۋەتەن مىللەتكە زىيان سالغۇچى ئۆزۈمچىل سىياسەتۋازلارنى، بىر تەرەپلىمە ھالدا پۇل تېپىشنىلا ئويلاپ، ۋەتەن، مىللەتنىڭ تەقدىرى بىلەن كارى بولماي، ئۆز ئۆزىنىلا ئويلاپ، ئۆزىنىڭ تۇرمۇشى ئۈچۈنلا باش قاتۇرىدىغان، شەخسىي مەنپەئەتىنى دەپ داۋادىن ۋاز كېچىدىغان، باشقىلارغا ھىيلە - مىكىر، مۇنەپىقەت ئىشلىتىدىغان، ھەتتا، گۇرۇھۋازلىق قىلىپ، جېدەل تېرىيدىغان خۇي - مىجەزلەرنى ئۆزگەرتىشىمىز، ئۇلارنىڭ دەۋر سۈرۈشىگە يول قويماسلىقىمىز لازىم.

ئەزىز ۋەتەنداشلار، بىز ئۆز ئىچىمىزدىكى ئىتتىپاقسىزلىقنى، ئايرىمىچىلىقنى، يۇرتۋازلىقنى يوقاتمىساق، بىزنى ھېچكىم قوللىمايدۇ ۋە ياردەم قىلمايدۇ. شۇڭا، تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ، مۇجاھىتلىرىمىزنىڭ ئۆز ئارا ئىتتىپاق قىلىشى، ھەمكارلىشىشى، بارلىق ئىشلىرىمىزنى ئىلگىرى سۈرۈشىنىڭ زۆرۈر شەرتى. شۇندىلا بۈيۈك غايىمىزنىڭ ئۈمىدى ۋە ئارزۇسى. بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلغاندا، ھېچقانداق ئىشنى باشقا ئېلىپ چىققىلى بولمايدۇ، كەلگۈسى ئىستىقبالدىن تېخىمۇ ئاچقىلى بولمايدۇ.

ئەركىن ئالپ تېكىن (گېرمانىيە)

تۈرك بولغانلىقىمدىن پەخىرلىنىمەن

(ئىستانبۇل، «تۈركىيە گېزىتى» نىڭ 1996 - يىل 11 - ئاينىڭ 26 - كۈنىدىكى خەۋىرى). كەلگۈسىدە روسىيە دۆلەت رەھبەرلىكىگە ھەتتىدىن ئورۇن ئالىدىغانلىقى بىلىنگەن ئالېكساندىر لىبىد ئۆزىنىڭ ساكا تۈركلىرىدىن ئىكەنلىكىنى ئاشكارىلىدى. ئۇ ئامېرىكا ئازات رادىيوسىنىڭ ئۇچۇق سۆھبەت پروگراممىسىدا «ئۆزەمنىڭ تۈرك نەسلىدىن بولغانلىقىمدىن پەخىرلىنىمەن» دېدى.

سەمىمىي غەمخورلۇق

(بېشى 1 - بەتتە)

ۋاقىت مەسىلىسىگە باغلىق بولۇپ قالدى. ئۇ بۇنى ياخشى بىلەتتى. مەن ئىشىنىمەنكى، شەرقىي تۈركىستان چوقۇم مۇستەقىللىققە ئېرىشىدۇ.

سۇلايمان دېمىرال سۆزىنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق بىر ئىشنى سۆزلەپ ئۆتتى: «مەن خىتايغا قىلغان زىيارەت مەزگىلىدە، خىتاينىڭ رەئىسى جياڭ زېمىن بىلەن ئىككى دۆلەتنىڭ دىپلوماتىيە ئىشلىرى توغرىسىدا سۆزلىشىۋاتاتتۇق. ئۇ مۇنداق بىر گەپنى قىلدى: (تۈركىيە بۆلگۈنچى ئەيسانى ئۆز ھىمايىسىگە ئالدى). مەن ئۇنىڭغا جاۋاپ بېرىپ: ئىككى كۆزىنىڭ نۇرىدىن ئايرىلغان، ئىككى ئادەم ئىككى قولتۇقىدىن يۆلىمىسە ماڭالمايدىغان، 90 نەچچە ياشقا كىرگەن ئاشۇ ئادەم 1 مىليارد 200 مىليوندىن ئارتۇق نوپۇسقا ئىگە شۇنچە چوڭ دۆلەتنى قورقۇتۇۋاتقان بولسا، ئۇ ھەقىقەتەن ئۇلۇغ ئادەم ئىكەن، دېدىم. مېنىڭ بۇ جاۋابىمدىن كېيىن، جياڭ زېمىن خېلى ئۇزۇنغىچە يا ئۇنداق يا مۇنداق بىر گەپ قىلمىدى».

سۇلايمان دېمىرال قوبۇلدىن كېيىن، بارلىق ھەيئەتلەر بىلەن رەسىمگە چۈشتى ۋە قانداق قارشى ئالغان بولسا، شۇنداق مېھرىبانلىق بىلەن ئۇزاتتى.

شۇ كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، دۆلەت مىنىستىرى نامىق كامال زەيبەك دۆلەت مىنىستىرلىكىنىڭ يىغىن زالىدا شەرقىي تۈركىستانلىقلارنى قوبۇل قىلدى. ئۇ ھەممىمىز بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى ۋە 1450 شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ تۈركىيە ۋەتەنداشلىقىغا ئۆتۈش مۇراجىئىتىنىڭ ئەمەلىيلەشكەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇلارنى چىن قەلبىدىن تەبرىكلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى ھەم ئارسلان ئالپ تېكىندىن شەرقىي تۈركىستان داۋاسى توغرىسىدا قانداق يېڭى يۈزلىنىشلەر بولۇۋاتقانلىقىنى سورىدى. ئارسلان ئالپ تېكىن بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ئۇنىڭغا 94 - يىل ئىچىدە ئامېرىكا ۋە ياۋروپادىكى بىر نەچچە دۆلەت تەرىپىدىن ئېلىنغان شەرقىي تۈركىستان توغرىسىدىكى 4 تۈرلۈك قارارى بىلەن ئۆزى ھازىرلىغان شەرقىي تۈركىستاننىڭ يېقىنقى سىياسىي ۋەزىيىتى توغرىسىدىكى ماتېرىياللىرىنى تەقدىم قىلدى.

ئۆمرىمنى شەرقىي تۈركىستانغا ئاتايمەن

(ئىستانبۇل «تۈركىيە گېزىتى» نىڭ 96 - يىل 11 - ئاينىڭ 8 - كۈنىدىكى ماقالىسى). ئاپتورى: ئارىپ ئاشچى.

تارىخىي يىپەك يولىنى يېڭىدىن ئېچىش - راۋاجلاندۇرۇش كارۋان سەپىرىگە قاتناشقانلىقىم ئۈچۈن، ئۆزەمنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلىمەن.

بىز 9 ئادەم 1996 - يىل 6 - ئاينىڭ 4 - كۈنى خىتاينىڭ شىئەن شەھىرىدىن يولغا چىقىپ، 4 ئايغىچە بولغان سەپىرىمىزنى خىتاي بۆلگىسىدە ئۆتكۈزدۇق. بىز بۇ ئۇزۇن سەپەرنى باشلاشتىن ئىلگىرى، خىتايغا 4 ئايلىق ۋىزا ئۈچۈن 17 مىڭ 8 (دوللار) تۆلىدۇق. خىتاي ئىچىدىكى سەپىرىمىزدە، ھەر قانداق توۋارنىڭ ئىككى ھەسسە باھادا سېتىلىدىغانلىقىنى كۆردۇق. مەيلى قايسى دۆلەتتىن بولغان بىر چەت ئەللىك ماگىزىندىن بىر نەرسە سېتىۋالماقچى بولسا، مال ئىگىسى پايدا ئالىدىغان پۇرسەتنى ھەرگىز مۇ قاچۇرمايدىكەن.

بىر كۈنى ئېرىقتا تۆگىلىرىمىزنى سۇغۇرۇۋاتاتتۇق، بىر نەچچە خىتاي قېشىمىزغا كېلىپ، ناھايىتى قوپال ھالدا خۇددى دۈشمەنگە تۇتقان پوزىتسىيە بىلەن «پۇل تۆلەيسىلەر» دەپ قاتتىق ئەيمەنلىك قىلدى.

بىز ئۇيغۇر بۆلگىسى - شەرقىي تۈركىستانغا يېتىپ كەلگەندە، ئۇ يەردىكى مۇسۇلمان تۈركىي مىللەتلەرنىڭ ناھايىتى قىزغىن ياردىمىگە، غەمخورلۇقىغا ۋە ھۆرمەت قىلىشىغا ئېرىشتۇق. ئۇلار بىلەن تۈركچە سۆزلىشىپ مەقسىتىمىزنى ئاڭلىتالىدۇق. لېكىن، كۆز ئالدىمىزدا نامايەن بولغىنى شۇكى، دۇنيادا ئەڭ ئېغىر بېسىم ئاستىدا قالغان، دەھشەتلىك زۇلۇم كۆرۈۋاتقان مىللەت ئۇيغۇرلار ئىكەن. بىزنى ئۆز نەۋرىسىدەك قارشى ئالغان بۇ مىللەت، كۆڭلىدىكىنى بىزگە سۆزلەپ بېرىشتىن ئۇنچىلىك ئېھتىيات قىلدى.

مەن ئۆز قېرىنداشلىرىمنىڭ يۇقىرىقىدەك ئېچىنىشلىق ئەھۋالىنى كۆرۈپ، مەيداشلىرىمغا مۇنداق دېدىم: بۇنىڭدىن كېيىن، پۈتۈن ئۆمرىمنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇشى ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا ئاتايمەن.

خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىۋى جياڭ زېمىنگە ئوچۇق مەكتۇپ يوللىدى

ئەركىن ئالپ تېكىننىڭ گېرمانىيىدىن ئەۋەتكەن خەۋىرى: خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىۋى پىيېر سانە بۇ يىل 10 - ئاينىڭ 29 - كۈنى كوممۇنىست خىتاينىڭ كومپارتىيە رەئىسى جياڭ زېمىنگە بىر پارچە ئوچۇق خەت يېزىپ، خىتايدا ئەرلىرىنىڭ يېقىندىن بۇيان خىتاي، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان ۋە شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان قولغا ئېلىش، قىيناش، ئۆلۈم جازاسى بېرىش قاتارلىق ۋەھشىيانە دەپسەندىچىلىكلەرگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى.

پىيېر سانە ئوچۇق خېتىدە خىتايدا ئەرلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا بولغان مۇستەملىكىچىلىكىنى كۈچەيتىپ، يەرلىك خەلقنى «ئايرىمىچىلار» دېگەن ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن جىنايەت بىلەن ئەيىپلەپ، 5000 دىن ئارتۇق ئادەمنى قولغا ئالغانلىقىنى، بۇنىڭ كىشىلىك ھوقۇققا قىلىنغان تاجاۋۇزچىلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ ئۆتتى.

خىتاي خەلق قۇرۇلتاي ۋەكىللىرى «ئايرىمىچىلار» دېگەن جىنايەت بىلەن خەلقنى جازالاشنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتقان بولسىمۇ، خىتايدا ئەرلىرىنىڭ ئۆز ئىچىدە ۋە تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان، شەرقىي تۈركىستاندا يەنىلا شۇ كونا بۆھتانلار بىلەن پۇقرالارنى نازارەت ئاستىغا ئېلىش، قىيىن - قىستاقلارغا تارتىش، ھەتتا ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىش كىشىنى قاتتىق غەزەپلەندۈرىدىغان بىر ئەھۋال ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى.

پىيېر سانە، شەرقىي تۈركىستاندا قولغا ئېلىنغانلارغا خەلقئارا ئادالەت (قانۇن) ئۆلچىمىگە خىلاپ ھالدا ئۇنىڭدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ناھايىتى ئېغىر (ئۇزۇن يىللىق) قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلىنىۋاتقانلىقىنى ۋە شەرقىي تۈركىستاندا ئىجرا قىلىنىۋاتقان ئۆلۈم جازاسىنىڭ، خىتاينىڭ باشقا ئۆلكىلىرىگە قارىغاندا بەكلا كۆپ سالماقنى تەشكىل قىلىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ ئۆتتى.

پىيېر سانە خېتىدە ئابدۇجان ئوبۇلقاسىم، تۇرسۇنجان مەھەممەت، ئىسمايىل مەھەممەت ۋە رىشات مەھەممەت قاتارلىق 4 نەپەر قەشقەرلىك ياشنى خىتاينىڭ ئاساسىي قانۇنىدا كۆرسەتكەن سۆز قىلىش ئەركىنلىكىگە بىنائەن، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى يولسىزلۇقلىرىغا قارشى تەنقىت يۈرگۈزگەنلىكى ئۈچۈن قولغا ئېلىپ، 10 يىلدىن 15 يىلغىچە قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلىنغانلىقىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى ۋە «بۇ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ پۇقرالارغا بولغان ھەقىقەتەن ئىنسانىي قېلىپىدىن چىققان مۇئامىلىسىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ» دېدى.

پىيېر سانە ئوچۇق خېتىنىڭ ئاخىرىدا جياڭ زېمىنگە مۇنداق تەۋسىيە قىلدى: «ئەگەر خىتاي ھۆكۈمىتى ھۆرمەتكە سازاۋەر بىر دۆلەت بولۇش ئارزۇسى بولسا، دۇنيا سىياسىي مەنزىلىدىن ئورۇن ئالماقچى بولسا، بارلىق پۇقرالار ئىنىڭ مۇقەددەس كىشىلىك ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىشى، سىياسىي مەھبۇسلارنى دەرھال قويۇپ بېرىشى ۋە ئۆلۈم جازاسىنى توختىتىشى كېرەك».

خىتايلار ئوتتۇرا ئاسىيانى كېڭەيمەكتە

دوتسېنت، دوكتور تېمۇر خوجا ئوغلى

(تۈركىيە «ئاكسىيون» ھەپتىلىك ژۇرنىلىنىڭ بۇ يىل 10 - ئايدىكى 98 - سانىدىن ئېلىندى). خىتاي، شەرقىي تۈركىستانغا 8 مىليون خىتاي كۆچمەنلىرىنى ئورۇنلاشتۇرغانلىقىنى بەزى چەت ئەل ئاخباراتلىرىدا بىلدۈرمەكتە. تەبىئىيكى، چېگرىدىكى خىتاي ئەسكەرلىرىنى ھېساپقا ئالمىغاندا، يېقىن كەلگۈسىدە 20 - 25 مىليون خىتاي كۆچمەنلىرىنى شەرقىي تۈركىستانغا يەرلەشتۈرۈش ئېھتىماللىقى بارلىقى بىلىنمەكتە. بۇ، ئادەمنى ناھايىتى ئۈمىدسىزلەندۈرىدىغان بىر ئەھۋال.

ھازىر، ئامېرىكا بىلەن خىتاينىڭ مۇناسىۋىتى ئانچە ياخشى ئەمەس ئەمەلىيەتتە، ئامېرىكا بىلەن خىتاينىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ نورمال بولماسلىقى تۈركىيىگە ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ. دۇنيا سودا بازىرىدىن قارىغاندا، تۈركىيىنىڭ تىبەت، شەرقىي تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان بازىرىغا كىرىشى، ئامېرىكا بازىرىدىن تېخىمۇ پايدىلىق بولىدۇ. مەسىلەن: سوۋېتلەر ئىتتىپاقى پارچىلانغاندىن كېيىن، ئامېرىكا تۇۋارلىرى بۇ رايونلارغا ناھايىتى قۇلاي كىرەلىگەن.

شۇنداق قىلىپ، مەن خىتاينىڭ ئامان پارچىلىنىپ كېتىشىنى خالىمايمەن. چۈنكى، خىتاي پارچىلانسا، خىتاي كېڭەيمىچىلىكى ئوتتۇرا

داۋامى [illegible] - بەتتە

خىتايلار ئوتتۇرا ئاسىياغا كېڭەيمەكتە

بېشى 3 - بەتتە

غا چىقىدۇ. ھازىرنىڭ ئۆزىدە مەزكۇر قىرغىزىستان، قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىرىگە كۆپلەپ خىتاي ئېقىپ كېلىۋاتىدۇ. ئالمۇتا، بىشكەك شەھەرلىرىدە زور مىقتاردا خىتاي نوپۇسىنىڭ ھەسسىلەنگەنلىكى مەلۇم بولماقتا. بۇلار بىزگە پايانسىز ئاقىۋەتنىڭ بارلىققا كېلىشىنى ئىلگىرى سۈرمەيدۇ.

قايغۇغا تولغان ئارزۇ

(تۈركىيە «ئاكسىيون» ھەپتىلىك خەۋەرلەر ژۇرنىلىنىڭ بۇيىل 10 - ئاينىڭ (19--25) كۈندىكى 49 - سانىدىن ئېلىندى. ماقالىنىڭ ئاپتورى: مۇھەممەد كۆكچىن).

«س.س.س.ر.» نىڭ ئاقىۋەتتىكە چۈشۈپ قېلىشتىن قورقىۋاتقان خىتاي، مۇستەقىللىق تەلەپ قىلىۋاتقان تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان ۋە مانجۇرىيە قاتارلىق ئۆلكە ۋە ئاپتونوم رايونلارنى قاتتىق نازارەت ئاستىدا تۇتماقتا. شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى، ئاقىۋەتتە قانداق نەتىجىگە ئېرىشىدىغانلىقىنى سىرتتىن بولىدىغان ئۆزگىرىشلەردىن كۆرە، كۆپرەك خىتاينىڭ ئۆز ئىچىدە بولىدىغان ئۆزگىرىشلەر بەلگىلەيدىغاندەك كۆرۈنىدۇ.

كوممۇنىست خىتاينىڭ ئەنقەرەدىكى باش ئەلچىسى ۋوكوماك مۇنداق دەيدۇ: «ۋەتىنىمىزدە يولغا قويۇۋاتقان ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش سىياسىتى نوقول مەركەزدىلا ئەمەس، پۈتكۈل خىتاي بويىچە ئىجرا قىلىنماقتا. شۇڭا قالاق ئارقىدا قالغان چېگرا رايونلىرىغا، مەركەزدىن ئۇزاق تۇرۇۋاتقان ئاز سانلىق مىللەت رايونلىرىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرمەكتىمىز...» لېكىن، باش ئەلچى ۋوكوماك بۇ سۆزى ئارقىلىق شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن قانچىلىك پايدا يەتكۈزىدىغانلىقىنى، خەلقىنىڭ تەلەپىنى قانچىلىك ئىشقا ئاشۇرالايدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ غەم - ئەندىشىلىرىنى قانچىلىك ئازايتالايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتىن ئۆزىنى قاچۇردى.

ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: «بىز ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشنى يولغا قويغان 17 يىلدىن بۇيان دېموكراتىيىگە يۈزلەندۇق. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئومۇمىي مۈلۈكچىلىكنى ئاساسىي گەۋدە قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، يەككە ئىگىلىكنى، خۇسۇسىي ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشقا قاراپ ماڭدۇق. بۇ جەھەتتە نەتىجىگە ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشماقتىمىز...». لېكىن، بىز شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان، مانجۇرىيە قاتارلىق ئاپتونوم رايون ۋە ئۆلكىلەرگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئەمەلىيەتنىڭ باش ئەلچى ۋوكوماك ئېيتقاندەك بولماستىن، بىر خىل چوڭقۇر ئۈمىدسىزلىك ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بۇ خىل ئۈمىدسىزلىك كەيپىياتى يالغۇز خىتايدىن باشقا مىللەت ئارىسىدىلا ئەمەس، بەلكى خىتاي مەركىزىدە ۋە ئۇنىڭ پارچىسى بولغان بارلىق خىتاي ئۆلكىلىرىدىكى خەلق ئارىسىدىمۇ ئوخشاشلا ھۆكۈم سۈرمەكتە.

بىزچە، سۆزنى ئاۋال «تۈركىستان» ئاتالغۇسىدىن باشلاش لازىم. بۇ توغرىدا مارمارا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تۈركولوگىيە ئىنستىتۇت پروفېسسورى دوكتور نادىر دەۋلەت مۇنداق مۇھاكىمە يۈرگۈزدى: «بۈگۈنگىچە داۋام قىلىۋاتقان مۇنازىرىدە تۈركىستان ئاتالغۇسىنىڭ قانداق مەزمۇنغا ئىگە ئىكەنلىكىنى تېخى ھېچكىم ئېنىق ئوتتۇرىغا قويالمىدى. بۇ بىر سىياسىي تەبىرمۇ ياكى جۇغراپىيىلىك تەبىرمۇ؟ ۋە ياكى تۈركىستان دېگەن «تۈرك دۆلىتى» دېگەننى بىلدۈرەمدۇ، بۇنىڭغىمۇ تېخى ئېنىق جاۋاب يوق. ئەسلىدە، چار روسىيە زامانىدا «تۈركىستان رايونى» دېگەن نام قوللىنىلغان ئىدى، سوۋېت ئىستىلاسى دەۋرىگە كەلگەندە، ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىگە «تۈركىستان» تەبىرى بېرىلمىدى.

ئومۇمىي نۇقتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن نام ئۆزىچىلىك مۇجمەل ھېساپلانمايدۇ. تارىخ، جۇغراپىيە، مەدەنىيەت ئىلغارلىق جەھەتتىن قارايدىغان بولساق، بىلگە قاغان، مەھمۇت قەشقەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، سۇتۇق بۇغراخان قاتارلىق ئىسىملار بىلەن قەشقەر، خوتەن، تۇرپان، ئالتاي، قاراماي قاتارلىق تارىخىي شەھەرلەرنىڭ نامى بىزگە پەقەتلا يات تۇيۇلمايدۇ.

تارىختا 1759 - يىلىغىچە مۇستەقىل مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن ئۇيغۇرلار 3 قېتىم (1863، 1933، 1944 - يىل) مىللىي مۇستەقىل دۆلىتىنى قۇرغانىدى. ئەمما، بۇ دۆلەتلەر ئۇزۇن دەۋر سۈرەلمىدى ۋە خىتاي ئىشغالىيەتچىلىرى تەرىپىدىن ئىدارە قىلىندى.

كوممۇنىست خىتاي 1956 - يىلى شەرقىي تۈركىستانغا «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى» دېگەن نام بېرىپ ئىدارە قىلماقتا. لېكىن ئاپتونومىيىنىڭ شەرتلىرى ھېچقاچان ئىجرا قىلىنمايۋاتىدۇ. شەرقىي تۈركىستاننىڭ رەسمىي ئورگانلىرىدا ئىشلەيدىغان مەمۇرىي خادىملارنىڭ، باشقۇرغۇچىلارنىڭ 90 پىرسەنتىنى خىتايلار تەشكىل قىلىدۇ. ئا... ماسلىق شەھەرلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبەك قاتارلىق مىللەتلەر توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان شەھەرلەردە ئىشسىزلىق ناھايىتى ئومۇملاشقان ئەھۋالدا.

تىراكىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پىداگوگلار ئەزاسى دوتسېنت. دوكتور سۇ... تان ماھمۇت قەشقەرى بىر شەرقىي تۈركىستانلىق بولۇش سۈپىتى بىلەن يۇقىرىقىدەك ئەندىشىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ مۇنداق دەيدۇ: «شەرقىي تۈركىستاننىڭ ۋەزىيىتى بەكلا ناچار ئەھۋالدا تۇرماقتا. ئادەم... نى ئېچىندۇرىدىغان ئەھۋال شۇكى، بۈگۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئەركىن پىكىر قىلىش، سۆزلەش ئەركىنلىكى يوق.

ھەممىمىزگە مەلۇم بولغاندەك، شەرقىي تۈركىستاننىڭ يەر ئاستى ۋە يەر ئۈستى تەبىئىي بايلىقلىرى دۇنياغا داڭلىقتۇر. لېكىن، شەرقىي تۈركىستان خەلقى بۇ بايلىقلاردىن تا بۈگۈنكىچە ئۆز مەنپەئەتىگە تېگىشلىك ھەققىدىن بەھرىمان بولالمىدى. نېفىت، ئالتۇن، ئۇران قاتارلىق ئاساسلىق بايلىقلارنى ئىچكى ئۆلكىلەر (خىتاي ئىچى) گە توشىماقتا. شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۇنىڭغا بىر نېمە دېيەلمەيدۇ، ئۇلار پەقەت ئۆزىنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىنى تەلەپ قىلىشماقتا.

خىتاي دائىرىلىرى، شەرقىي تۈركىستانغا چەتئەللىك مۇخبىرلارنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلمىغاچقا، كۆپ ھاللاردا ئۇ يەردە يۈز بەرگەن ۋەقەلەردىن ۋاقتىدا خەۋەر ئالالمايمىز ۋە تامامەن خەۋەرسىز قالدۇق.

يۇقىرىدا، تارىخىي ئاي يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقىنى ئۆز ۋەتىنىدە جەۋلان قىلالماي ھەسرەت چېكىۋاتقان ئۇيغۇرلار يۇرتى - شەرقىي تۈركىستان توغرىسىدا توختالدىم.

ئاپتونومىيە سەپسەتىسى

ئابدۇل مىجىت ئاۋشار

يېقىندا، شەرقىي تۈركىستان توغرىسىدا بولۇۋاتقان مۇھاكىمە - بايانلاردا «ئاپتونومىيە» سەپسەتىسى ھۆكۈم سۈرمەكتە. بەزى كىشىلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ، زالىم خىتايلارغا يالۋۇرۇپ، «ھەق - ھوقۇق» تەلەپ قىلماقتا. ئاپتونومىيىنىڭ مەنىسىنى بىلمەيدىغان بۇ كىشىلەرنى چېچەنىستان، بوسنا - ھەرسەك ۋە بولۇپمۇ تۈركىي مىللەتلەرنىڭ دۈشمەنگە قارشى ئېلىپ بېرىۋاتقان مۇستەقىللىق ئۇرۇشلىرىدىن قىلچە خەۋىرى بولمىغان كىشىلەر دېيىشكە تامامەن ھەقلىقمىز.

مۇستەقىللىق ئۇرۇشىنىڭ باش قوماندانى ۋە تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرغۇچىسى مۇستافا كامال بىلەن ئۇنىڭ دوستلىرى سىۋاس يىغىنىدا «ماندا» نى رەت قىلمىغان بولسا، بۈگۈنكى تۈركىيە بولارمىدى، تەبىئىيكى بۈگۈنكى تۈركىيەدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

چېچەنىستان، بوسنا - ھەرسەك خەلقىنىڭ ھېچنىمىدىن قورقماي، قىلچە ئارقىغا چېكىنمەستىن ئۇرۇش قىلىشى «يا مۇستەقىللىق، يا ئۆلۈم» دىن باشقا يەنە نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟! تېخى ئېقىۋاتقان قانلىرى سوۋۇماستىن، ئۇرۇش جاراھەتلىرى تېخى ساقايماستىن تۇرۇپ، روسلار ئۇلارغا ئاپتونومىيە بەرمەكچى ئەمەسمىدى؟ ئۆزىنىڭ دۆلەت باشلىقىنى سايلاش، ئىچكى ئىشلاردا ئەركىن بولۇش ھوقۇقىنى بەرمەكچى ئەمەسمىدى؟ ئۇنداقتا چېچەنلەر شۇنچە كۆپ شېھىت بېرىدىغان ئاھماق كىشىلەرمۇ؟ ۋاھالەنكى، ئۇلار ئاپتونومىيىنىڭ باشقىلارغا زۇلۇم ۋە تاجاۋۇزچىلىق قىلىشنىڭ بىر خىل شەكلى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، مۇستەقىللىق ئۈچۈن كۈرەش قىلدى.

ئاپتونومىيە سەپسەتىسىنى قوبۇل قىلىش - شەرقىي تۈركىستاننى ئالتۇن پەتنۇسقا قويۇپ، خىتايلارغا رەسمىي سوغا قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۈگۈنكى كۈندە، ئاپتونومىيە ئۈستىگە ئاپتونومىيە تەلەپ قىلىش، خىتاينىڭ ئۇزۇندىن بۇيان شەرقىي تۈركىستاندا ئەمەلگە ئاشۇرالماي ئارزۇ قىلىپ كەلگەن ۋەھشىي ھىيلىسىنى قوبۇل قىلىش دېگەنلىكتۇر. مەن ئۇلارغا مۇنداق بىر مىسال بىلەن جاۋاب بەرمەكچى: «دېھقانلەرگە تېرىقچىلىق ئۈچۈن بىر ئېتىز بەرسە، ھەم باشقۇرۇش ھوقۇقى ۋە ئىشلىتىش ھوقۇقىنىمۇ بەرسە. لېكىن، ئېتىزلىقتىن باشقا ئىش بىلەن شۇغۇللىنىشقا، باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈش، مۇناسىۋەت ئورنىتىشلارغا ئېتىز بەرگەن ئادەم قارار بەرسە، بۇنى سىلەر قوبۇل قىلامسىلەر؟ بۇنىڭ ئورمان پادىشاھى يولۋاسنى ھايۋانات باغچىسىغا سولاپ كۆز كەزمە قىلغاندىن باشقا نېمە پەرقى بار؟».

ئاپتونومىيە سەپسەتىسىنى تەرغىپ قىلىپ، شەرقىي تۈركىستان دا-

داۋامى 6 - بەتتە

مەرھۇم ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن سەھىپىسى

ئۇستاز روھى - بەش قىبلىنامە

ياسىن ھۇشۇر

ھاياتىنى مۇستەقىللىق ھەرىكىتىگە بېغىشلىغان كۈرەشچى رەھمەتلىك ئۇلۇغ ئۇستازىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ۋاپاتىنىڭ بىر يىللىقىنى خاتىرىلەۋاتقان ۋاقتىمىزدا، ئۇنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا پات - پات تەكرارلايدىغان تۆۋەندىكى ئازاتلىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىش پرىنسىپلىرىنى ئەسلەپ ئۆتۈشنى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە دەپ قارايمەن.

رەھمەتلىك ئازادلىقنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ يولى توغرىسىدا ناھايىتى قىممەتلىك قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭغا قارىتا خەلقىمىز ئىچىدىكى بەزىبىر خاتا چۈشەنچىلەردىن خالى بولالمىدۇق. بۇخىل ناتوغرا چۈشەنچىلەردە بولغانلارنىڭ قارىشىچە، گويا ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكىتىنى نوقۇل خەلقئارا دىپلوماتىك ھەرىكەت دائىرىسىدە چەكلەپ قويغان. بۇخىل قاراش، ئۇلۇغ ئۇستازىمىزنىڭ ئىرادىسىنى توغرا ئىپادىلىشىمىزگە، مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكەت پرىنسىپلىرىنى ئىجرا قىلىشىمىزغا مەلۇم توسالغۇلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن.

ئۇ، 1994 - يىل 5 - ئاي ئىچىدە قىلغان بىر قېتىملىق سۆزىدە ۋەتىنىمىزنىڭ كەلگۈسى تەقدىرىگە ئۈمىدۋار بولۇشقا چاقىرىپ مۇنداق دېگەن ئىدى؛ بىزنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەرىكىتىمىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مەقسىدى - ۋەتىنىمىزدىن خىتاي تاجاۋۇزچىلىرىنى ئۈزۈل - كېسىل قوغلاپ چىقىرىپ، مىللىي ۋە ھەقىقىي مۇستەقىللىقىمىزنى قولغا كەلتۈرۈش. بىز ھەربىر ئىشىمىزدا ئەنە شۇ ئاخىرقى مەقسەت ئۈچۈن ئەمەلىي ئىش قىلىشىمىز دىلا، ھەقىقىي ۋەتەنپەرۋەرلەردىن بولغان بولىمىز، شۇندىلا ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەرىكىتىمىزنى ۋەتىنىمىز توپراقلىرى ئىچىدە كەڭ قانات يايدۇرۇپ، خەلقىمىزنى ئويغىتالىغاندىلا ئاخىرقى مەقسەتكە يېتىشنىڭ ئاساسىغا ئىگە بولىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز قولىدىن كېلىدىغان بارلىق چارىلەرنى، ئىمكانلىرىنى تولۇق ئىشقا سالىدىغان پىداكارلىق روھىغا ئىگە كىشىلەرنى بايقاشقا ئەھمىيەت بېرىشىمىز لازىم. بىزنىڭ خەلقىمىز ئىنتايىن ئەقىللىق ۋە ئىنتايىن باتۇر خەلق.

رەھمەتلىك ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن بۇ سۆزى ئارقىلىق شۇلارنى ئىشارەت قىلىدۇ.

1 - مىللىي ۋە ھەقىقىي مۇستەقىللىقىمىزنى قولغا كەلتۈرۈشتە ۋەتىنىمىز توپراقلىرىدىن خىتاي تاجاۋۇزچىلىرىنى قوغلاپ چىقىرىشتىن باشقا چىقىش يولى يوق.

2 - بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن ۋەتىنىمىز خەلقى ئىچىدە تېخىمۇ يۈكسەلگەن ۋەتەنپەرۋەرلىك (مىللىي مۇستەقىللىق) ھەرىكەت دولقۇنىنى قوزغاش پائالىيىتىنى ئېلىپ بېرىش.

3 - بۇخىل ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەرىكىتىدە ھەربىر ۋەتەنداش قولىدىن كېلىدىغان بارلىق ئىمكانىيەتلىرىنى، بارلىق چارە - تەدبىرلىرىنى ئىشقا سالىدىغان ھالەتنى پەيدا قىلىش.

4 - دۈشمەننى ئەڭ كۈچلۈك خاتىرجەمسىز قىلىدىغان، قاتتىق قورقىتىدىغان، قاچۇرىدىغان ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ ئۈنۈملۈك چارىلەردىن تولۇق پايدىلىنىش.

5 - پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئىتتىپاق قىلىش، باراۋەرلىك ۋە بىرلىك ئىچىدە، ئىزچىل تۈردە ھەرىكەت قىلدۇرىدىغان كۈرەش يولىغا يېتەكلەش.

يۇقىرىقى بۇ بەش نۇقتىلىق ھەرىكەت مىزانى بىزنىڭ مۇستەقىللىق كۈرىشىدىن ئاخىرغىچە ۋاز كېچىشىمىزگە بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. مانا بۇ مەرھۇم ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن روھىدۇر ۋە ئۇستاز روھىدۇر!

بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلار بۇ 5 نىزامىنى ئۆزىنىڭ پائالىيىتىگە يېتەكچى قىلىشى، ئەمەلىيەتتە ئويلىشىپ كۆرۈشى لازىم. بۇنىڭدىن ئىلگىرى مىللىي، ۋەتەن مۇستەقىللىقى ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان پائالىيەتلەرگە قاتنىشىپ، قولىدىن كېلىدىغان قايسى ئىشلارنى قىلىپ، قايسى ئىشلارنى قىلالمىغانلىقىنى ۋە بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئەمەلىيەتتە ئويلىشىپ كۆرۈشكە توغرى كېلىدۇ. بەلكىم ئەتىگە قالساق بەكلا كېچىكىپ قېلىشىمىز مۇمكىن.

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنى قۇرغۇچى مۇستاپا كامال ئاتاتۈرك ئىستامبۇلدىن سامسۇنغا ئاتلىنىش ئالدىدا ئۇنىڭغا بىر خەۋەر كېلىدۇ - مۇستاپا كامال سەپەر قىلغان پاراخوت يول ئۈستىدە دېڭىزغا چۆكتۈرۈۋېتىلمۇن! بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ئاتاتۈرك ھەمراھلىرىغا مۇنداق دەيدۇ: ئىستامبۇلدا قالساقمۇ مۇستەملىكىچىلەر تەرىپىدىن دەرھال ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىمىزدىن شەك - شۈبھە يوق، ئازاتلىق يولىغا ئاتلانساقمۇ ئالدىمىزدا ئۆلۈم كۈتۈپ تۇرىدۇ، ھامان ئۆلىدىكەنمىز، يەنە نېمىنى ساقلايمىز؟ ھامان بىر ئۆلۈم. سامسۇنغا ئالغا!

ئاتاتۈرك ئەنە شۇنداق جىددىي ۋەزىيەت ئاستىدا يا ئۆلۈم، يا مۇستەقىللىق دەپ كەسكىن قارار بىلەن جەڭگە ئاتلانغان ئىدى. ئۇنداقتا بىز، نېمە ئۈچۈن؟ قاچانغىچە...؟

مەرھۇم ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن 1992 - يىلى تۈركىيە جۇمھۇرىيەت رەئىسى ۋە 30 نەچچە يىللىق قەدىناس دوستى سۇلايمان دېمىرال بىلەن بىرگە.

رەھمەتلىك ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن 1994 - يىل 13 - ئۆكتەبىر ئۆز تەشەببۇسى بىلەن تەرتىپلەنگەن كوممۇنىست خىتايغا قارشى ئاخبارات يىغىنىدا شەرقىي تۈركىستان ۋەقفى باشلىقى رىزا بەكىن پاشا (سولدىن 2-كىشى)، شەرقىي تركستان كۆچمەنلەر دەرنىكى باشلىقى ئابدۇۋەلى جان (ئوڭدىن 2-كىشى)، ئىخلاس ھولدىڭ تۈرك دۇنياسى بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى سەرۋەت كاباكلى (سولدىن 1-كىشى) ۋە ئوغلى ئارسلان ئالپتېكىن بىلەن بىرگە. ئۇ ھەر يىلى مۇنداق يىغىنلارنى تەرتىپلەشنى ھەرگىز قالدۇرمايتتى.

ئىسلام ئاساسلىرىدىن - رامىزان روزىسى ھەققىدە

ئەنەس ئالىم

ھىجرىيە يىل ھىسابى بويىچە 9 - ئاي رامىزان ئېيىدۇر. ئاللاھ، رامىزان ئېيىدا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد پەيغەمبەرگە قۇرئاننى نازىل قىلغان. شۇڭا، رامىزان مۇقەددەس ئاي ھېسابلىنىدۇ، بۇ ئايدا مۇسۇلمانلارغا روزا تۇتۇش بۇيرۇلغان.

روزا ئاللاھنىڭ مۇسۇلمان بەندىلىرىگە بەلگىلەپ بەرگەن شاھادەت، ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج قىلىشتىن ئىبارەت بەش پەرىزدىن بىرىدۇر. قۇرئاندا رامىزان ئېيى داۋامىدا ئاللاھ مۇھەممەت پەيغەمبىرىمىزگە قۇرئاننى ۋەھيى قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ 30 كۈن روزا تۇتۇشى كېرەكلىكىنى تەكىتلەيدۇ.

مۇسۇلمانلار ئۆز نەپسىنى تەقۋالىق بىلەن كۈچلەندۈرۈش، ھەۋەس ۋە شەھۋەتلىرىنى يېڭىش ئۈچۈن تاڭنىڭ ئاقىرىشىدىن كۈن پاتقىچە (شام-غىچە) بىر نەرسە يەپ - ئىچىش (شورا، سۇ ۋە باشقا شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بۇنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ)، ئەر ئايال يېقىنلىشىش قاتارلىقلاردىن ئۆزىنى ساقلاش ئارقىلىق شەرىئەتتە بەلگىلەنگەن روزا تۇتۇشنىڭ شەرتلىرىنى ئادا قىلغان ئىبادەت روزا تۇتقان بولىدۇ. ئىبادەتنى ئادەتتىن ئايرىش ئۈچۈن، قەلبىدە بىر ئىشنى قىلىشقا ئىككىلەنمەستىن جەزمىي ئىرادە قىلىش نىيەت دېيىلىدۇ.

ھامىلدار ۋە ئېمىۋاتقان بالىسى بار ئاياللار، ئېغىر كېسەللەر، سەپەرگە چىققانلار... رامىزاندا روزى يېيىشكە رۇخسەت قىلىنىدۇ.

روزا تۇتۇش مۇسۇلمانلارنى گۇناھتىن ساقلايدۇ، ساۋاب ئېرىشتۈرىدۇ. چۈنكى روزا ئاللاھقا مۆمىننىڭ ئەگەشكۈچى ۋە ئىتائەت قىلغانلىقى بولۇپ، توگىمەس ساۋاب بېرىلىدۇ. روزا پەقەت ئاللاھ ئۈچۈندۇر، ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى كەڭدۇر، بۇ ئىتائەت ئارقىلىق ئاللاھنىڭ ھىممىتىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

روزا تۇتۇش بىلەن مۆمىننىڭ ئىشى ئاللاھ يولىغا قويغان ھەق ئۈستىدە توغرى بولىدۇ، بۇنداق بولىشى روزا تەقۋالىقنى ئاشۇرىدۇ. تەقۋالىق دېگەن، ئىلاھىيەت بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىش، چەكلىمىلەردىن يېنىش دېمەكتۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۆمىنلەر، تەقۋادار بولۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەردىن ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرگە روزا پەرىز قىلىنغاندەك سىلەرگىمۇ رامىزان روزىسى پەرىز قىلىندى».

روزا بولسا چوڭ بىر ئەخلاق مەكتىپى بولۇپ، مۆمىن بۇ مەكتەپتە كۆپ خىسلەتلەرگە ئادەتلىنىدۇ ۋە كۆنىدۇ. چۈنكى، روزا نەپسكە قارشى كۆرەش قىلىش، كۆڭۈل ئارزۇ - ھەۋەسلىرىگە ۋە شەيتان ۋەسۋەسىلىرىگە قارشىلىق كۆرسىتىشتۇر. ھەمدە روزا بىلەن ئىنسان بەزى مەھرۇم قالغان نەرسىلەرگە ۋە بەزى يۈز بەرمەيدىغان قورقۇنچلارغا سەۋرى قىلىشقا ئادەتلىنىدۇ. چۈنكى، روزا تۇتقان كىشى پىشىپ پۇرسىقى دىماغقا ئۇرۇلۇپ تۇرىدىغان مىزىلىك تائاملارنى

مەيدىسىنىڭ مۇيىنىنى قوزغايدىغان خۇش پۇراق يېمەكلەرنى ۋە كۆ رىنگە چىرايلىق كۆرۈنىدىغان، پارقىراپ تۇرىدىغان ئاتلىق سو سۇنى ئېچىپ، ئاللاھنىڭ رەھمەت ۋاقتىغا ئىنتىزار قىلىپ تۇرىدۇ ھېچ بىرىگە يېقىن بارمايدۇ.

روزا تۇتۇش ساغلاملىقنى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ھالەتتە ئاللاھنىڭ ن رەت قىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى، روزا تۇتقۇچىغا لاھتىن باشقا كۆزەتكۈچى يوق.

روزا تۇتۇش ئىرادىنى كۈچلەندۈرۈپ، ئىنساننى ھەيۋەتلىك ق دۇ، سەبرى قىلىشنى ئۆگىتىدۇ، نەپسىنى ساپلاشتۇرۇشقا، تېز پىكىر بولۇشقا ۋە ئۆتكۈر پىكىرلەردىن ئىلھام ئېلىشقا ئۈندەيدۇ. بۇن بىلەن روزا تۇتقان كىشى بوغالىق قىلىش باسقۇچىدىن ئۆتۈپ، ب زى ۋاقىتلاردا يۈز بېرىدىغان ئىرادىسىزلىك، ئۆزىنى ئاشلىق پت غان ئەھۋاللاردىن خالى بولۇشقا ئۆتىدۇ.

روزا تۇتۇش مەشرىق ۋە مەغرىبتىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھىسسى بىر ل سەزدۈرىدۇ. مەسىلەن، پۈتۈن مۇسۇلمانلار بىر ۋاقىتتا روزا تۇتىدۇ، ب ۋاقىتتا ئىپتار قىلىدۇ؛ چۈنكى ئۇلارنىڭ رەببى بىردۇر، ئىبادىتى دۇر.

روزا تۇتۇش ئىنساندا ئىچ ئاغرىتىش، قېرىنداشلىق تۇيغۇ ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئارىسىنى باغلايدىغان ھەمكارلىشىش، ياردەملىشىش ناسىۋەتنى ھىس قىلىش كەيپىياتىنى پەيدا قىلىدۇ. يەنى روزا ت قان ئادەم ئاچلىقنى ۋە ھاجەتنى سېزىش بىلەن باشقىلارغا رەھىم لىشنى، يېتىملىك، ئاچلىق، كېمەل ئاپەتلىرىنى يوقىتىشقا كە بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئىنسانلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىجتىمائىي ئى ناسىۋەت كۈچىيىدۇ ۋە ھەممە ئادەم جەمئىيەتتىكى كېمەل ھالەتل كە قارشى چارە تېپىشقا ھەمكارلىشىدۇ.

روزا تۇتۇش ئىنساننىڭ ھاياتىنى يېڭىلاش بىلەن كونا خۇجەيرىلەرنى تاشلىنىشنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئىنساننىڭ ئاشقازان ۋە ھەزىم ق ئورگانلىرىغا راھەت بېرىدۇ، تەننى ساقلايدۇ؛ بەدەندە توختاپ قال قالدۇقلاردىن (ئارتۇق ياغلاردىن) ھەزىم قىلىنماي قالغان تائا دىن ۋە يېمەك - ئىچمەكلەردىن پەيدا بولغان بۇزۇلۇشلاردىن پاكى لىكلەردىن قۇتۇلدۇرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «روزا تۇتۇڭلار، ساق سالامەت بولىسىلەر». ئەرەب دوختۇرى ھەرىس ئىبنى كىلدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاشقازان كېسەللىكنىڭ ئۆيىدۇر، ساقلىنىش (پەرھىز تۇتۇش) ھەر داۋانىڭ بېشىدۇر».

يۇقىرىقىلارنى خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا، روزا - يارىتقۇچىمىزغا بەدەن لەن قىلىنىدىغان بۈيۈك بىر ئىبادەتتۇر. روزىنىڭ ئەجرىسىنى ئاللا شەخسەن ئۆزى بېرىدۇ.

بىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ شەرتسىز مۇستەقىللىقىنى تەلەپ قىل مىز. مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى مىنۇتقىچە كۈرەش قىلىمىز ۋادىن ھېچقاچان ۋاز كەچمەيمىز. «يا مۇستەقىللىق، يا شەھىد ب ئۆلۈم!».

ئاپتونومىيە سەپسەتىسى

بېشى 9 - بەتتە

ۋاسىغا خوكۇمران بولۇشنى ئۆز ۋۇجۇدىدىن بۇيان ئارزۇ قىلىپ كەلگەن بۇ كىشىلەر، خىتاينىڭ ئۆزگەرمەس ئۈستىدىن يۈرگۈزۈۋاتقان ئاپتونومىيە مۇستەبىتلىكىدىن قىلچە خەۋىرى يوقمۇ-قانداق؟ تۈركىيىدە تۇرۇپ تۈركىيىدىكى خىتاي باش ئەلچىسىنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى ئاپتونومىيە رايونى دەپ داۋراڭ سېلىپ يۈرۈۋاتقىنىدىن خەۋىرى يوقمىدۇ؟ ئادەمنى ئەڭ ھەيران قالدۇرىدىغىنى شۇكى، ئاپتونومىيىنى ھەم خىتايلار قوبۇل قىلىدىكەن ھەم شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى پەش قىلىدىغان بۇ كىشىلەرمۇ قوبۇل قىلىدىكەن.

ئەپەندىلەر، بۇ ئىشتىن ۋاز كېچىڭلار! ئاپتونومىيە سەپسەتىسى بىلەن شەرقىي تۈركىستاننى قۇتقۇزۇش مۇمكىن ئەمەس. سىلەر تەلەپ قىلغان ئاپتونومىيە ھەقلىرىنى خىتايلار ئاللىقاچان ئاساسىي قانۇنىدا ئېلان قىلغان. دېمەككى، سىز ھېچقاچان تارىخ ئوقۇماپسىز، ياكى ئوقۇغان بولسىڭىزمۇ تارىخقا ھۆرمەت قىلىشنى خالىمايسىز. خىتايغا قارىغاندا نەچچە ھەسسە ئىنساپلىق كۆرۈنگەن ئېنگلىزلارنىڭ، روسلارنىڭ تەرغىپ قىلغان ئاپتونومىيىسىدىن دەرس ئېلىشنى ئۆگەنمىگەنسىز، سىلەرنىڭ بۇ سەپسەتەڭلار خىتاينىڭ يەۋاتقان نېنىغا ياغ سۈرۈشتىن باشقا رول ئوينىمايدۇ، ھالاس!

ئەدەبىيات سەھىپىسى

ئۆچمەس چىراق

مەرھۇم ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنگە ئاتايمەن

ئەمەتجان مەمتىمىن

ئىدىڭ سەن خەلقىڭگە ئۆچمەس بىر چىراق ،
قويۇلغاچ قەلبىڭگە ۋەتەن ئىشتىياق .
خەلقىڭ ئۈمىدى سەندىلام ئىدى .
ئارمانىڭدا كەتتىڭغۇ بىزدىن بەك يىراق .

تارتتىڭ مەن ئۆمرۈڭگە شۇنچە مۇشەققەت ،
خىتاينىڭ زۇلمىغا قىلمىغاچ تاقەت .
خەلقىڭگە ئۆگەتتىڭ كۈرەش مارشىنى .
ئىزلىرىڭ خەلقىڭگە مىراس تائەبەت .

ۋەتىنىڭ ئىشقىدا كۆيۈپ كۈل بولەۋۈڭ ،
بىر ئۆمۈر ۋەتەن دەپ يىغلىغىنىڭ كۆتتىڭ .
تاغلار چە توسالغۇ ئالدىڭدا تۇرسا ،
ئىرادەڭ تاغلارنى تىتىرىتىپ ئۆتتۈڭ .

بىر ئەسىر ۋەتەن دەپ ھەسرەتتە ئۆتتۈڭ ،
مىللەتنىڭ غېمىدا ئۆھلىماي تۈنەۋۈڭ .
قىلمىدىڭ خەلقىڭگە ئەسلا بىر مىننەت ،
ۋەتەننى ، مىللەتنى شۇ قەدەر سۆيدۈڭ .

دۇنياغا ئاڭلاتتىڭ مىللەت دەردىنى ،
تونۇتتۇڭ ھەممىگە ئۇيغۇر ئەملىنى .
تۇتقازدىڭ مىللەتكە ئاي يۇلتۇز تۇغنى ،
كۆرسەتتىڭ خەلقىڭگە ھەقىقەت يولىنى .

ۋەتىنىڭ ،خەلقىڭگە بولۇپ سەن چىراق ،
يورۇتتۇڭ مىللەتنىڭ چۈشكۈن قەلبىنى .
پولاتتەك ئىرادەڭ بولدى نامايەن ،
يەتمەستىن ئارمانىغا ئۆچتۈڭمۇ چىراق .

ياق ، سەن ئۆچمىدىڭ خەلقىڭ ئويغاندى ،
خەلقىڭگە تۇتقازدىڭ ئۆچمەس بىر چىراق .
ئىزلىرىڭ خەلقىڭنى باشلايدۇ ئەبەت ،
مىللەتنىڭ قەلبىدە سەن مەڭگۈ ھايات .

« مۇخەممەس »

ئۇيغۇر ئوغلى

قاچاندىن بېرى چىلبۆرە ۋەتەنگە ھۆكۈمران بولدى،
خەلقىنىڭ ھال كۈنى دەھشەت خاراپلاشتى يامان بولدى،
زۇلۇمنىڭ دەستىدىن يىغلاپ يۈرەگى لەختە قان بولدى،
بۇلاقلار قاغجىراپ ئۈسسۈز زىرائەت گاڭ سامان بولدى.
ھۆقۇش سايراپ گۈلىستانلار ۋاقىتسىز خازان بولدى.

ئانا تۇپراقنى بۇ ئىپلاس ناپاك ئاستى قىلىپ كەلدى،
خەلقىنىڭ باشىدا ھەدەپ زۇلۇمنى قايناتىپ كەلدى،
ئېزىپ ـ قىيناپ ھەمىشە جاننى زار قاخشىتىپ كەلدى،
جىنايەت پاتقىقىغا كۈنسىرى چۆكۈپ پېتىپ كەلدى،
ئېشىپ خۇي ـ پەيلى ھايۋاندىن گويا تۇنگۇز قاۋان بولدى.

ئەزەلدىن ملىلتىم ئەركىن ياشاپ كەلگەن خەلق تۇرسا،
جىدامدۇ خۇددى ھايۋاندەك زۇلۇم ئاستىدا باشقۇرسا،
گۇناھكارمۇ سىزرۇشتۇرمەي سەۋەبسىز قامچىلاپ ئۇرسا،
نەگەر غىڭ ـ پىڭ دىسە شۇئان رەھىمسىزلەرچە باستۇرسا،
شۇڭا ئەلنىڭ غېمى تاغدەك، كۈنى ئاھۇ پىغان بولدى.

زوراۋانلار تەرىپىدىن يەر زېمىن مۇتلەق ئىگەللەندى،
خەلقىنىڭ پۇت قولى ھەتتا تولۇق زەنجىر كىشەنلەندى،
گويا قۇللۇق دەۋرىدەك پاجىئەلىك ھال شەكىللەندى،
لېكىن ئاچچىق ساۋاقىمىز بىر قەدەر چوڭقۇر يەكۈنلەندى،
رەقىپنىڭ قەستى تۇنگۇزدەك خەلققە ئاپ ـ ئايان بولدى.

كىچىك چوڭ ھەممە يوللارغا توزاق قاپقان قۇرۇلماقتا،
زەھەرلىك دورىلار ھە دەپ تومۇردا ماكدۇرۇلماقتا،
شۇڭا ئەلدە ئىناقلىق، ئىتتىپاقلىق ھەم بۇزۇلماقتا،
قىرىپ ئەۋلادى مىللەتنى تۈگەتمەككە ئۇرۇنماقتا،
زەھەرلەشتى بۇ ئەبلەخلەر زەھەرنىڭ رو چايان بولدى.

بىلىم بولسا خەلقىنىڭ كۆزلىرى ئاندىن ئېچىلماتتى،
بىلىم بولسا ۋەتەنگە نۇر چىراق ئاندىن يېقىلماتتى،
بىلىم بولسا زۇلۇمنىڭ ئىشكىلىرى ئاندىن يېپىلماتتى،
بىلىم بولسا تېپىلماس نەرسىمۇ ئاندىن تېپىلماتتى،
مائارىپنى بوغۇپ قويغاچ خەلق ئاكىسىز نادان بولدى.

بۈگۈن قانۇن سىياسەتلەر پۈتۈنلەي ساختا يالغاندۇر،
ھەقىقەتنىڭ، ئادالەتنىڭ ماكانى خانۇ ۋەيراندۇر،
ھەقىقەت ئىزدىگەنلەرنىڭ بىتەھقىق جايى زىنداندۇر،
بىشەملىكنى بۇ تۇنگۇزلار ھەققى قولغا ئالغاندۇر،
خەلقىنىڭ دەردىگە ھەرگىز قۇلاق سالمايدىغان بولدى.

ئۈزۈلمەمدۇ بۇ ھالەتتە خەلقىنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانى،
تۇرىۋەرسە ئاقىۋەتتە تۈگەپ كەتمەمدۇ دەرمانى،
ھاقارەتكە قېلىۋەرسە ئازاپلانمامدۇ ۋىجدانى،
ھەمىشە بۇلغىنىۋەرسە تۇرامدۇ دىلدا ئىمانى،
دېمەك ئىقبالى مىللەتنىڭ قارا زۇلمەت تۇمان بولدى.

كۆتەر باشنى ئەي ئۇيغۇر! سېنى خەقمۇ تونۇپ قويسۇن،
ئۇقۇڭدا جان بېرىپ دۈشمەن، جەھەننەمدىن ئورۇن ئالسۇن،
زۇلۇم زىندانلىرى ئەمدى بولۇپ گۇمران پاچاقلانسۇن،
ۋەتەنمۇ ئازلىنىپ ھەم مۇستەقىل دۆلەتكە ئايلانسۇن،
ئازاتلىق ئىشقىدا بۇلبۇل چىرايى زەپىران بولدى......

ئازاتلىق مارشى

سېيتىنسا لوقمان

ئەي مىللىتىم، ئەي خەلقىم ئويغان ئەنەي ئۇيقۇدىن ،
ئېچىپ كۆزۈڭنى باق جاھانغا ، كۆتەر سىنى ئادالەت .
قەددىڭ كېرىپ تۇر ئور نۇڭدىن ، قۇتۇل ھەپلەت ئۇيقۇدىن،
ئۈزگىن زۇلۇم زەنجىرىنى زاۋال تاپسۇن جاھالەت .

چالدى بۈگۈن پۈتۈن دۇنيا گۈزەل ھۆرلۈك سازىنى ،
قوغۇلما قېچۇن ئاغۇ سازغا تۈگكىن سەنمۇ پولات مۇش .
ئاتالمىسا ئىزىمىزجان ھەم تۈكۈلمەستىن ئىسسىق قان ،
كەتمەس باغدىن ياۋا تۈڭگۈز ھەم يوقالماس غۇم ھوقۇش .

تۈركىستاندۇر ـ ئەزىز ۋەتەن ئەڭ سۆيۈملۈك ئانىمىز ،
فاشىستلارنىڭ زۇلمىدىن قان يىغلايدۇ ئاھ ئۇرۇپ .
ياتامدۇق بىز قۇتقۇزماستىن شۇ زۇلمەتتىن ئانىنى ،
مۇتلۇق بوغرا ـ ئوغۇزخاندەك ئەجدادى بار پەرزەنت تۇرۇپ .

« ۋەتەن سۆيمەك ـ ئىماندىن » دەپ قىلدى ئاللاھ ھەممىتاپ
ۋەتەن ئۈچۈن جىھات قىلماق ، ئەڭ ئۇلۇغ ـ شەرەپلىك قەرز
قاغدەك مىڭ يىل ياشاشتىن بۈركۈتتەك ياشاپ بىر كۈن ،
ۋەتەن ئەلنىڭ بەختىچۈن جاننى ئاتاش ئەڭ پەرز .

كۆكتىكى ئۇچار قۇشمۇ قوغدار ئۆز ئۇۋىسىنى ،
بىز ئىنسان تۇرۇپ يۇرتىنى ئۇنۇتماق ئۇيات شۇنچە .
ئاشۇ ۋىجدان بۇرچىنى ئۇنتۇپ ۋەتەننى قۇل قىلىپ ئۆتسەك ،
ئۆچىرغايمىز بولۇپ ئاسى ئاللاھنىڭ قەھرىگە شۇنچە .

مەشئەل قىلىپ ئىماننى ، ئورغۇتۇپ ھەم ۋىجداننى ،
قەزەپ ئوتىنى ياقايلى قانغۇر قىزىل ھىتاي تەختىگە .
بەرسە ئاللاھ كۈچ ـ قۇۋۋەت يەتكەيمىز بىز مۇرادقا ،
ئويۇلتاشتەك ئويۇشۇپ يەڭ تۇرەيلى ئەتىگە .

غەرب دۆلەتلىرى شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا كۆڭۈل بۆلمەكتە

ئۆز خەۋىرىمىز: غەرب دۆلەتلىرى شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىگە يېقىندىن بۇيان ناھايىتى قىزىقماقتا. بۇنىڭغا ئەڭ كۈچلۈك ئىسپات شۇكى، 11 - ئاي ئىچىدىلا گېرمانىيىنىڭ ھامبۇرگ، بېلگىيىنىڭ بىريۇسسېل ۋە گوللاندىيىنىڭ ئامستېردام شەھەرلىرىدە شەرقىي تۈركىستان تارىخى، مەدەنىيىتى ۋە خەلقىنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالى توغرىسىدا خەلقئارالىق يىغىن ئېچىلدى. يىغىنغا خىتاي، ياۋروپا ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا مەملىكەتلىرىدىن كەلگەن نۇرغۇن مۇتەخەسسىسلەر، ئالىملار

ۋە ئاخباراتچىلار قاتناشتى. ئۇلار يىغىندا ئېلان قىلغان ماقالە ۋە نۇتۇقلىرىدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ سىياسىي، جۇغراپىيىلىك ۋە ستراتېگىيىلىك ئورنى ۋە يەر ئاستى بايلىقلىرى جەھەتتە زور ئەھمىيەتكە ئىگە بىر دۆلەت ئىكەنلىكىنى، لېكىن ئەپسۇسلىنارلىق يېرى، خىتاي دائىرىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە قارىتا يۈرگۈزۈۋاتقان تاجاۋۇزچىلىق سىياسىتىنىڭ بۇ دۆلەتنى ھەر ۋاقىت پارتلاش ئالدىدا تۇرغان بومبا ھالىتىگە كەلتۈرۈپ قويغانلىقىنى ۋەشۇمەۋەيتىن شەرقىي تۈركىستاندا يېقىندىن بۇيان، خىتاي دائىرىلىرىگە قارشى قوراللىق قوزغىلاڭغا ئاتلىنىش ئېھتىماللىقى كۈنسايىن ئارتىپ بېرىۋاتقانلىقىنى بايان قىلدى. ھەممەيلەن مۇنداق كۆرسەتتى، ئەگەر شەرقىي تۈركىستاندا يۈز بېرىۋاتقان قوراللىق قوزغىلاڭلارنىڭ سەۋەبى ھەل قىلىنمايدىكەن، ئۇ ھالدا، تىبەت، ئىچكى موڭغۇلىستان ھەتتا، يېقىندىن مۇستەقىللىققە ئېرىشكەن قازاقىستان، قىرغىزىستان، تاجىكىستان قاتارلىق ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ۋەزىيىتىدە مۇقىمسىزلىق بارلىققا كېلىشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن خىتاي دائىرىلىرى شەرقىي تۈركىستانغا قاراتقان باستۇرۇش سىياسىتىنى دەرھال توختىتىشى، خەلقنىڭ ئارزۇسىغا ئەمەل قىلىشى لازىم.

11 - ئاينىڭ 31، 22، 23 - كۈنلىرى ئېچىلغان يۇقىرىقى يىغىنغا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ رەئىسى ئەركىن ئالپ تېكىن تەكلىپكە بىنائەن قاتناشتى. ھەمدە خىتاي دائىرىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە قارىتا يۈرگۈزۈۋاتقان قىرغىنچىلىق سىياسىتى توغرىسىدا يىغىن ئىشتىراكچىلىرىغا مەلۇمات بەردى ۋە مۇنداق دېدى: «پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا يېقىندىن ياردەم بولغاندا، خىتاينى بېسقۇنچىلىق سىياسىتىنى توختىتىشقا، خەلقنىڭ ھەققانىي تەلەپلىرىنى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇر قىلىش مۇمكىن».

يىپەك يوللىرىنى ئۇچراشتۇرغان قەدىمىي شەھەر. ئۇيغۇرلار ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان، ئۇيەردە مۇستەقىل مەۋجۇت بولۇپ پائالىيەت ئېلىپ بارغان ١٥٠ - ئەسىرگە كەلگەندە، قۇدرەت تاپقان ئۇيغۇر تۈرك قارخانىلار قارخانىلىقى قەشقەرنى ئۆزىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت مەركىزى قىلغان.

لېكىن، بۈگۈن، كوممۇنىست خىتاي «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى» دەپ ئاتىۋالغان مۇستەملىكە سىياسىتى ئارقىلىق ئۇ قەدىمىي يىپەك يولىدا چاقناپ تۇرغان ئىزىنى ئۆچۈرۈش مەقسىتىدە بۇ شەھەرنى چەكلەنگەن شەھەر قاتارىدا ئىدارە قىلماقتا. خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ ئېلان قىلغان ماتېرىيالىغا قارىغاندا، خىتايلار يېقىندا، قەشقەر شەھىرىنىڭ ئۆزىدىلا ١٥٥ كە يېقىن ئۇيغۇرلارنى ئېتىپ ئۆلتۈرگەن.

مەن تۈركىيە «ئا.ت.ۋ» تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى خەۋەرچىلىك بۆلۈمىنىڭ خادىمى. يېقىندا، شەرقىي تۈركىستاننىڭ پايتەختى ئۈرۈمچى، قەشقەر شەھەرلىرىنى زىيارەت قىلدىم. زىيارەت ئارقىلىق ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇرمۇشى ۋە روھىي ھالىتىدىن شۇنى ھېس قىلدىمكى، خىتاي دائىرىلىرى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئاتالمىش «جۇڭگودىكى مىللەتلەر پۈتۈنلەي باراۋەر، چېگرا رايوندىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت جەھەتتىكى تەرەققىياتىغا دۆلەت ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدۇ» دېگەن يۈز ئابرۇيلار بىلەن ئالداپ ئىدارە قىلىدىكەن، يەرلىك مۇسۇلمان تۈركىي خەلقىنىڭ مەنپەئەتىگە ھېچقاچان ئېتىبار بەرمەيتۇ.

شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈلگەن ۋەھشىيانە سىياسەتلەرنى ھەرگىز مۇۋەققەتلىك سىياسەت دەپ ئېيتقىلى بولمايدۇ. كوممۇنىست خىتاينىڭ دېكتاتورا ئورگانلىرى ئۆزلىرىنىڭ دېكتاتورلۇق ۋەزىپىسىنى قانۇن بويىچە ئەمەس، ئۆز خاھىشى بويىچە ئىجرا قىلىدىكەن. دۆلەت، ھۆكۈمەت ئورگانلىرىغا يەرلىك مۇسۇلمان تۈركىي مىللەتلەر ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇلمايدۇ ياكى ناھايىتى ئاز ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. يەرلىك خەلق ئۆزىنىڭ ئارزۇسىنى، پىكىرلىرىنى ھۆكۈمەتكە ئېلىپ بارالمايدۇ. بىگۇناھ خەلقنى خىتاي ھۆكۈمەت خادىملىرى بوزەك قىلىدۇ، زوراۋانلىق قىلىپ ئاتالمىش رەسمىيەتسىز ھۆكۈمەتكە قارشى چىقتىڭ، دەپ قولغا ئالىدۇ. ئۇلارنى ئۆز ۋەتىنىدە، ئىنتايىن زور ئازاب - ئوقۇبەتلەر ئىچىدە ياشاشقا مەجبۇرلاپ، نەپەس ئالدۇرمايدۇ.

Gazete Sahibi
ARSLAN ALPTEKİN
Genel Yayın Koordinatörü
ŞAHHALİL BOZKURT
Gazete Adresi:

گېزىت باشلىقى: ئارسلان ئالپ تېكىن
باش مۇھەررىر: شاخەلىل بوزقۇرت
گېزىتنىڭ تۈركىيە ئىستانبولدىكى ئادرېسى:

Ataköy 4. Kısım T.O. Blok No. 89/5
İSTANBUL - TURKEY Tel.: (0212) 559 83 21.

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez. İsim zikredilmeden iktibas edilemez

ئىزاھات: گېزىتىمىزدە ئېلان قىلىنغان ماقالىلارنىڭ مەسئۇلىيىتى ئاپتورلار ئۆزىدە، تەھرىراتتىن ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاب بېرىلمەيدۇ.

خىتاي دائىرىلىرى ئۇيغۇرلارنى نەپەس ئالدۇرمايۋاتىدۇ

(تۈركىيە «يېڭى يۈز يىل گېزىتى»نىڭ 1996 - يىل 11 - ئاينىڭ 20 - كۈندىكى ماقالىسى). ئاپتورى: جۇشقۇن ئارال.

قەشقەر - تارىختا نۇرغۇن مەشھۇر تارىخىي شەخسلەرنى، تارىخىي